

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר' **משה שניצר**
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"

חז"ם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת **ורדה שניצר**
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"ב ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 793

מסכת מגילה כ"ג - כ"ט ♦ ביכורים ד', ב' - ד', ה'

בס"ד, ז' אב תשע"ד

השבוע בגליון

- ♦ איזה תפקיד חשוב יותר, סנדק או מוהל?!
- ♦ הסנדק קודם למוהל בעליה לתורה
- ♦ הקשר בין "מפטיר" למוסף
- ♦ מדוע ה"קוואטער" קודם בעליה לתורה למוהל ולאבי הבן?
- ♦ כיסוי עיניים בברכת כהנים

- ♦ תפילה על הזולת
- ♦ כללים לתפילה
- ♦ שי"ן ודל"ת שבתפילין
- ♦ לעבור דרך בית כנסת אל חדר פנימי
- ♦ בתי כנסת בעיר העתיקה

דבר העורך

שיבנה בית המקדש

בעוד ימים אחדים, אם בעונותינו הרבים לא נזכה שיבנה בית המקדש, נשב על הקרקע ונקונן על חורבן בית מקדשנו ותפארתנו.

בבית המקדש התרכזה מהותו של עם ישראל. לא זו בלבד שבמקום קדוש זה מצאו יהודים את כפרתם, הצדיקים את התעלותם וכלל העם את מקור חיותו. במתחם הר הבית מוקמה 'לשכת הגזית' ומשם יצאה תורה לעם ישראל. חברי הסנהדרין שבלשכת הגזית הוסמכו לדרוש את התורה, להסיק הלכות ודינים ולפרש את התורה. עובדה אחת, מתוך אין ספור, דיה כדי לקונן ולהתאבל - במשך מאות רבות בשנים לא נותרה מחלוקת הלכתית בלתי פתורה! כל המחלוקות הוכרעו על ידי חברי הסנהדרין.

בעלות יהודי לירושלים, באופן טבעי היה יושב והוגה בתורה, בראותו עיר על תלה בנוייה ובה סנהדרין מורי העם על תפארתם, כהן גדול, ותלמידי חכמים הגוים בתורה. עד כדי כך היתה ההשפעה הרוחנית רבה, שספר החינוך (מצווה ש"ס) כותב, כי משרשי המצוות השונות שנצטוונו לקיימן דווקא בירושלים, כדי שהעם ידבק בתורה בעלותו לירושלים.

שנים אלפיים בית המקדש חרב, סנהדרין אינה במקומה. מאום לא השתקם כשהיה. אך במחשכי הגלות מאירים את הדרך דמויותיהם של גדולי ישראל, המעצבים בדבריהם ובמעשיהם את צביון היהודים החפצים בקרבתם, כהבטחת הקב"ה כי לא ישכח את עמו גם בתקופת הגלות: "שהעמדת להם של בית רבי וחכמי הדורות" (מגילה, יא/א). לא לחינם מעשים מן הסוג שלפנינו משתמרים ועוברים מפה לפה, מפני שהעם חש כי הם מבטאים הרבה יותר מכפי שאפשר לומר.

דף כד/א רב פפא אמר משום כבוד

איזה תפקיד חשוב יותר, סנדק או מוהל?!

בשאלה מעניינת עסקו האחרונים:

אדם שבאפשרותו להתכבד במצוות מילה או להתכבד בסנדקאות, במה יבחר?

הגאון רבי יצחק אייזיק חבר זצ"ל (ש"ת בנין עולם יו"ד סימן נ"ג) נוקט בפשיטות, כי אף על פי שגדולה מעלת הסנדק, שהוא כמזבח שמעלים עליו קרבנות, שהרי על ברכיו נימול התינוק - עליו להעדיף את המילה, מפני שהמוהל עוסק בעצם מעשה המצווה, והסנדק אינו אלא מסייע למצווה בהחזיקו את הרך הנימול.

הסנדק קודם למוהל בעליה לתורה: ברם, מדברי הרמ"א (יו"ד רס"ה סעיף י"א) הכותב בשם מהרי"ל כי יפה כח הסנדק מכח המוהל, שביום המילה קודם הסנדק למוהל בעליה לתורה, נראה, לכאורה, כי הסנדקאות חשובה ממצוות המילה!

הסנדק שילם הון כדי לזכות במצווה: תירוצים רבים נאמרו על כך באחרונים. היעב"ץ (נחל ט' ד' ד') מסביר, כי מאחר שבתקופתם נהגו לשלשל ממון רב לידי אבי הבן כדי לזכות במצוות הסנדקאות, הוקדם הסנדק לעלייה לתורה, לפי שהוזיל מהונו לצורך מצווה. אחרים טוענים, כי כפולה מעלת הסנדק הן בכך שנחשב כמזבח והן בכך שמייע למוהל, ומכאן נובעת קדימותו לעליה לתורה על פני המוהל (ספר אוצר הברית, סימן י"ד הערה ז).

עליה לתורה כדי לייקר את המצווה: ואילו רבי יצחק אייזיק חבר זצ"ל טוען, כי אין כל ספק, שגדולה ומרובה מעלת המוהל על פני הסנדק, שהרי הוא מקיים מצווה והסנדק אינו אלא מסייע לו, ואילו הקדמת הסנדק על פני המוהל בעליה לתורה, נועדה כדי לייקר את המצווה ולהחשיבה. כלומר, מאחר שהסנדק טפל למצווה, תיקנו כי הוא קודם לעלות לתורה, כדי להראות חשיבות המצווה, שגם סיוע למצווה חשוב ויקר הוא עד למאד.

הקשר בין "מפטיר" למוסף: על תקנה דומה אנו למדים במשנתנו, כי העולה ל"מפטיר" זוכה לגשת כשליח ציבור בתפילת מוסף, ורב פפא מסביר, כי טעם התקנה הוא מפני שבעבר עליית "מפטיר" נחשבה לפחותה שבעליות, וחכמים חפצו להחשיבה ולייקרה על ידי תוספות וכיבודים הנלווים אליה.

גם במסכת יומא (כה/ב) למדנו, כי כבר בבית המקדש תוקנה תקנה דומה, שהכהן המעלה את ראש הקרבן למזבח, מעלה גם את רגל הקרבן, לפי שהעלאת הרגל מלאת הבשר עדיפה היתה בעיניהם על העלאת הראש גדוש העצמות.

צעילוי נשמת

מרת **בתיה שטילמן** ע"ה
ב"ר אשר ז"ל
נלב"ע ח' באב תש"ע
תנצב"ה
הנוצח ע"י המשפחה שיחי

צעילוי נשמת

הר"ר **יצחק קליין** ז"ל
ב"ר בנימין ז"ל
נלב"ע י"ב באב תשל"ז
תנצב"ה
הנוצח ע"י בנו ידידנו הר"ר **יוסף (רמי) קליין** ומשפ' שיחי - בני ברק

צעילוי נשמת

אבינו וסבינו הרה"ח
ר' **משה כפתורי (קנוף)** ז"ל
ב"ר יצחק שמואל ז"ל
נלב"ע י' באב תשמ"ט
תנצב"ה
הנוצח ע"י המשפחה שיחי

לעילוי נשמת

הבחור ר' **חיים הלל בקשת** ז"ל בן יבלחט"א ר' אהרון שיחי

נלב"ע ט' באב תש"ן **תנצב"ה**

הנוצח ע"י הוריו ידידנו הר"ר **אהרון** וזוגתו מרת **צפורה בקשת** שיחי - פתח תקוה

נר ה' נשמת אדם

מדוע ה"קוואטער" קודם בעליה לתורה למוהל ולאבי הבן? סיוע וסימוכין לכך שמעלת הסנדק פחותה, ודווקא משום כך הקדימוהו בעליה לתורה, אפשר למצוא בקיצור שולחן ערוך (סימן ע"ח) אשר פסק, כי ה"קוואטער", האישי המכניס את התינוק למקום הברית, ומוסרו לאבי הבן, קודם למוהל ולאבי הבן גם יחד, לגבי עליה לתורה. ברי לכל כי תפקידו של המוהל ומצוותו של אבי הבן, להכניס את בנו בבריתו של אברהם אבינו, חשובים לאין ערוך מתפקיד ה"קוואטער" [ע"ש, סעיף י"א אות ד', שכינה את מכניס התינוק "סנדק"]. אין זאת אלא שכלל שהתפקיד חשוב פחות, הקדימוהו בסדר העליה לתורה (שמעות חיים, יומא פ"ב סי' י"ט).

דף כד/ב כהן שיש בידיו מומין לא ישא את כפיו

כיסוי עיניים בברכת כהנים

בימינו נוהגים ברוב קהילות ישראל, שהכהנים מכסים את ראשם ואת ידיהם בשעת ברכת כהנים. הלומד את גמרתנו נוכח לדעת כי לא כך היו פני הדברים בעבר.

מדוע אין להסתכל על ידי הכהן? בסוגייתנו מבואר כי כהן שיש מום בידו, לא ישא את כפיו. טעם הדבר כדי שלא יסתכלו הציבור על ידיו בשעת הברכה. מה טעם לא יסתכלו הציבור על ידי הכהן? רש"י מבאר (על פי הגמרא במסכת חגיגה א/א), כי עיניו של המסתכל כהות מחמת השכינה השורה עליהן. ראשונים אחרים (רשב"א ותוספות בחגיגה א/א ד"ה בכהנים ועוד) מבארים, כי בהסתכלות על ידי הכהנים, המתברכים מסיחים דעתם מן הברכה. הן כך והן כך, מן הדברים עולה כי בעבר לא כיסו הכהנים את ידיהם (עיין ביאור הגר"א, שו"ע או"ח סימן קכ"ח סעיף כ"ג).

מעניין, איפוא, לברר, מתי החל מנהג כיסוי ידי הכהנים וראשם, ומהו מקורו. ובכן, מנהג זה אינו מעיקר הדין אלא הוא החל להשתרש לפני מאות שנים, לערך בתקופת מרן רבי יוסף קארו, כדלהלן.

ההלכה הבסיסית לאור דברי גמרתנו קובעת, כפי שכותב הרמב"ם (הלכות תפילה פרק י"ד, והובאו דבריו בשו"ע, או"ח סימן קכ"ח סעיף ג'): "בשעה שהכהנים מברכים את העם, לא יביטו ולא יסיחו דעתם אלא יהיו עיניהם כלפי מטה כמו שעומד בתפילה, והעם יכוונו לברכה ויהיו פניהם כנגד פני הכהנים ולא יסתכלו בהם". הרמ"א מוסיף על כך, כי "גם הכהנים לא יסתכלו בידיהם, על כן נהגו לשלש הטלית על פניהם וידיהם חוץ לטלית". כלומר, כדי שהכהנים לא יסתכלו על ידיהם נהגו שיכסו הכהנים את פניהם, אך ידיהם היו מחוץ לטלית. הרמ"א מוסיף ומציין, כי **היו מקומות** שנהגו שהכהנים יכסו גם את ידיהם.

מדברי הרמ"א עולה, כי הכל נהגו שהכהנים מכסים את פניהם, ויש מקומות שנהגו שיכסו גם את ידיהם. לעומת זאת, הבית יוסף (שם, סעיף ל"א) הביא רק מנהג אחד: שיש מקומות שנהגו הכהנים לכסות את פניהם ואת ידיהם (וע"ש ברמ"א בביאור דבריו).

דעתו של בעל מור וקציעה (שם), אינה נוחה ממנהג זה, אחר שהוא מציין כי מכך שלא נזכר המנהג בגמרא, נראה שאינו נכון. זאת, ועוד, הוא מוסיף, אין זה מדרך הכבוד שהמברך יליט את פניו בטלית. בעל שולחן ערוך הרב (שם, סעיף ל"ה) מתייחס לכיסוי כפות ידי הכהנים וכתב, כי נכון יותר שיברכו הכהנים את העם כשידיהם מגולות ולא יהא דבר חוצץ בינם לבין העם.

מעניין לציין, כי עד לימינו אנו יש קהילות חשובות מבני תימן הנוהגים כי הכהנים אינם מכסים את פניהם ואת ידיהם.

דף כה/א הכל בידי שמים

"הכל בידי שמים - חוץ מיראת שמים"

"אמר רבי חנינא: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים".

במסכת נדה (טז/ב) אומרים חז"ל, כי לפני ברייתו של אדם מוכרז עליו היאך יראו ימי חייו. הגיבור יהיה? חכם? עשיר? הכל נקבע מראש, אך לגבי מצבו הרוחני לא נקבע מאומה. בגמרתנו נאמר, כי כל התנהלותו של האדם בעולם הזה היא על פי גזירת עליון, שהרי "הכל בידי שמים", ברם, "חוץ מיראת שמים!"

תפילה על עניינים רוחניים: השאלה המתבקשת היא, באיזה אופן יש להתייחס לתפילתו של האדם על ענייניו הרוחניים, הן לכאורה, דברים אלה תלויים במאמציו של האדם ובהשתדלותו, ומה לו כי יתפלל על כך? **התפילה - השתדלות:** ההסבר הרווח הוא, כי אכן גם בעניינים רוחניים מסייעים לאדם משמים, אלא שעליו עצמו מוטל לחתור בעצמו אל הטוב, להתאמץ ולהשתדל להתעלות מדרגה לדרגה. חלק מן ההשתדלות היא... תפילה, כמובן. הוי אומר, התפילה היא חלק מן המאמצים שעושה האדם.

"הבא להטהר - מסייעין בידו": רבי אברהם ממינסק (באהבת איתן, הנדפס בספר עין יעקב, ברכות לג/ב) מביא הוכחה לכך ממאמר חז"ל הידוע, "הבא להטהר - מסייעין בידו". הרי שגם בעניינים רוחניים מסייעים לאדם משמים, אלא שעליו להתאמץ בעצמו כדי שייסייעו לו, בשונה מעניינים גשמיים, בהם יכולה ליפול על אדם ירושה עצומה, או שיצליח בעסקיו, למרות שאינו מתאמץ כלל בדבר.

תפילה על הזולת: אם הבנו כיצד מתפלל אדם על עצמו, עלינו להבין כיצד מתפלל אדם על חברו שיחזור לדרך הישר? תפילותינו רוויות בתפילה על הזולת: "**השיבנו** אבינו לתורתך, ו**קרבנו** מלכנו לעבודתך, ו**החזירנו** בתשובה שלמה לפניך; סלח לנו אבינו כי חטאנו" ועוד.

ובכן, במסכת עבודה זרה (ה/א) מבאר המהרש"א, כי על ידי התפילה מטה הקב"ה את ליבו של המתפלל לטובה, והוא בכוחותיו ילך בדרך זו. כלומר, משמים ישירו את לבו, יטהרו את מחשבותיו, אך את הדרך - עליו לפסוע בכוחות עצמו. מכאן, שתפילה על הזולת מתקבלת גם היא, מפני שאין התפילה פועלת את חזרתו בתשובה של הזולת, אלא לבו מוסב למוטב שיוכשר לשוב בעצמו בתשובה לפני קונו.

בתקופה הטרופה שבין מלחמת העולם הראשונה והשנייה, היה ביתו של הגאון רבי חיים עוזר גראדז'ינסקי זצ"ל הומה אדם. הכל ביקשו להעזר בו, והוא עזר. סיפורים רבים מן התקופה היא מעידים על ההמולה הרבה ששררה בבית תדיר, ועל הלחץ הבלתי פוסק, להספיק את כל הדברים שיש לעשות, וכולם היו חשובים ביותר.

בסיומה של אסיפת ראשי ישיבות עם מנהל הגויינט, פנה המנהל אל רבי חיים עוזר והציע: "כבוד הרב. עד עתה טיפלנו ועסקנו בצרכי הציבור. כבוד הרב, חשקה נפשי עד מאד לעשות טובה אישית לכבודו. חסד הוא עבורי אם יאות הרב להעתר לבקשתך. רק יאמר נא מה חסר לו, או לביתו, ואמלא את מבוקשו. נא ואנא".

מנהל הגויינט ציפה לקבל את סירובו המנומס של הרב, אך ההפתעתו הרבה חכך הרב במצחו ומיד השיב: אשתך סחה לי כי עוזרתה בעבודות הבית מתקשה ברכישת מנעלים כאן, בוילנא, מפני שהיא זקוקה למנעלים גדולים מסוג מסויים. שמעתי שאתה יוצא מכאן לקובנא. ברויבך, אנא, הכנס לבית החרושת הגדול לנעליים אשר בקובנא, רכוש עבודה נעליים ושלחם בדואר הנה. רב תודות. **שלא** תהיה טעות. איש ממספרי הסיפור במשך השנים, לא התפעל מכך שרבי חיים עוזר לא ביקש לעצמו דבר. הנקודה הזוהרת במעשה זה היא שבים המידע שאגר בזכרוננו על פקודות, גזירות, כינוסים ועיסוקי ציבור רבים בהם היה מעורב, מלבד עיסוקו העיקרי - לימוד תורה ורבה של וילנא, היתה בקשת עוזרת הבית מונחת לפניו במרומי הערימה.

ועוד מביתו של הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל. **מענין** של הגאון כמרחקה. בחדרו התקיימה ישיבה מיוחדת של ראשי ישיבות ועסקנים, ובחוץ המוני אדם המתינו להכנס. זה לעצה וזה לתושיה. והנה, בחור צעיר נדחק בין ההמון, ומודיע באזני השומעים כי לו היו יודעים את הדברים החשובים שהוא עומד להציע בפני הגאון כדי לקבל את הכרעתו, ודאי היו מוותרים לו על תורם. הם וויתרו. הכל מחלו והוא עמד בפתח. אולם אין יוצא ואין בא. החדר סגור - הישיבה בעיצומה. לאחר שהתחנן בפני האחראים נפתחה הדלת והוא ניצב לפני הרב. שטח הלה את שטח באזני רבי חיים עוזר, שהשיב: חזור אלי ביום שני בבוקר. הבחור יצא והתרחק והרב שב אל הישיבה, אך מייד יצא שוב לחדר ההמתנה, נעמד על ספסל, וקרא לעבר הבחור המתרחק: "אל תשכח! יום שני בבוקר אני ממתין לך!".

כל זאת בעבור מה? רבי חיים עוזר חש כי הבחור יצא מאיתו באכזבת-מה. ככל הנראה סבר, כי כשישמעו דבריו הם יטופלו על אתר, והתברר כי אינם דחופים כל כך. לא נעים. רבי חיים עוזר ביקש להסיר מלב הבחור את התחושה השלילית, ולשם כך נעמד רבה של וילנא על ספסל, לעיני עם רב, וקרא לעבר בחור צעיר: "אל תשכח! קבענו ביום שני".

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מה מוסר השכל מומן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 474 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף כג/ב הבדלו מתוך העדה

ראיה מהמרגלים???

מעניין ביותר שרבינו בחיי, בפרשת אמור (ויקרא כב/לב) מביא מרבינו יעקב המוחק את הנוסח שלפניו לפיו למדים מהמרגלים שלדבר שבקדושה צריך מניין עשרה, וגורס במקומו את הפסוק באחי יוסף "וירדו אחי יוסף עשרה... לשבור בתוך הבאים" (בראשית מג-ג, ה). גם כאן 'בתוך' היינו עשרה. ומה לא טוב בפסוק שלפניו הנדפס אצלנו? לפי "**שאין להביא ראיה מעשרה מרגלים לדבר שבקדושה!**" (ועיין ירושלמי מגילה פ"ד ה"ד).

דף כה/א הקורא את שמע וכופלה הרי זה מגונה
וכופלה - את התיבה

הגמרא מחלקת בין השונה 'מילתא', כלומר תיבה, לשונה את הפסוק כולו. רש"י מפרש כי השונה תיבה אינו אלא מגונה, והשונה את הפסוק משתקין ליה. ואילו תוספות (ברכות לג/ב) כותבים בשם בה"ג להיפך: יש לשתק את הכופל תיבות, ואילו השונה את הפסוק כולו אינו אלא מגונה, "אך" - מסיימים תוספות - "לשון הגמרא לא משמע כפירושם".

מדוע? הרש"ש בהגהותיו (כאן) מפרש בשם הגר"א: 'תיבה' היא לשון נקבה, ואילו 'פסוק' לשון זכר הוא. מאחר שבברייתא נאמר "הקורא את שמע וכו' וכו'..." הרי שהכוונה למילה 'שמע' שכפלה, ולא לפסוק כולו, שאז היה לברייתא לומר 'שכופלו'... [ע"ש שמעיר שאכן ברא"ש הגירסה היא 'וכופלו']

דף כה/א חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה
על הרע ועל הטוב

אמר הגר"ז מבריסק: זהו מקרא שכתוב (שופטים ה/ב) "בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה'". בין "בפרוע פרעות", בין "בהתנדב עם" [דהיינו שהם יוצאים למלחמה ומנצחים], "ברכו ה'..." [ועיין רד"ק שם]. (באר מרים, הפטרת בשלח).

דף כה/א חייב לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה
לברך על הרעה - חובת עצמו בלבד

מוכן מאלו, כותב הגר"ש קלוגר זצ"ל, שדוקא זה שאירעה לו הרעה, הוא המצווה לקבלה בשמחה, ולא שאחרים הצופים מהצד יברכו על רעתו וישמחו בה... לכן במות נדב ואביוהו, אמר הקב"ה לאהרן (ויקרא י/1) - "ראשיכם אל תפרעו", אתם עצמכם אל תרבו בצער, עליכם לקבל זאת בשמחה, אולם "ואחיכם כל בית ישראל יכבו את השריפה" עליהם מוטל להצטער ולבכות. (אמרי שפר).

סודו של הגר"א

סיפר הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל:
אחד מנכדי הגר"א קבע מושבו בעיר וורשא. פעם שאלו אחד מגדולי העיר: במה היה כוחו של הגר"א גדול? השיב לו: אציע לפניך קושיה אחת שנשאל בילדותו ומה שהשיב עליה, ובכך תמצא תשובה לשאלתך.
מדוע, נשאל הגר"א, בתחילת מסכת מגילה נאמר: "מגילה נקראת ב"א ב"ב ... לא פחות ולא יותר" ואילו במסכת שבת (קלז/א), המשנה מפרטת את ימי המילה: "קטן נימול לשמנה ולתשעה ולעשרה

בכתביו של החזון איש זצ"ל (בהערות שכתב בכתב ידו, על חומשו הפרטי, והובאו בסוף כרך טהרות עמוד רצ"ט) נמצאו דברים יסודיים בעניין זה, כי כאשר אדם מתפלל על זולתו ותפילתו נענית, הרי זה מיוחס אל המתפלל, שהוא שבתפילתו עורר את רחמי הקב"ה לסייע בידו. אין זה "מעשה שמים" אלא "מעשה אדם" [ויכול ישראל כאיש אחד" - ע"ש בדבריו].

כללים לתפילה: בין גדולי ישראל שעסקו בנושא זה נמנה בעל מעיל צדקה (סימן י"ז), אשר כתב כללים ברורים, מתי וכיצד ראוי להתפלל על רוחניות. בין כלליו הוא כותב, כי אם המתפלל מצטער מהתנהגותו הקלוקלת של הזולת, תתקבל תפילתו כדי שלא יצטער. כמו כן, אפשר להתפלל על אנשים שאינם הולכים בדרך הישר מפאת בורותם.

"כי אם בזאת יתהלל המתהלל": נחתום בדברי בעלי התוספות בסוגייתנו, הממליצים את לשון הפסוק (ירמיהו ט/כב): "אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל עשיר בעשרו... כי אם בזאת יתהלל המתהלל - השכל וידע אותי". כלומר, החכמה, העשירות ויתר הדברים, נקבעו והוכרזו עוד לפני לידת האדם. במה נותר לו להתהדר? במעלותיו הרוחניות, שהרי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים...

דף כו/ב תשמישי קדושה

שי"ן ודל"ת שבתפילין

גמרתנו אומרת, כי רצועות התפילין מוגדרות "תשמישי קדושה". כלומר, בתי התפילין עצמם [בהם מונחים הפרשיות] הם בעלי קדושה עצמית, כפי שספר תורה הוא בעל קדושה עצמית [אם כי, קדושתם פחותה משל ספר תורה], אך רצועות התפילין הן בדרגה פחותה הימנה, קדושתן באה מפני שהן משמשות את התפילין הקדושות.

מדוע בתי התפילין קדושים? מפני שהלכה למשה מסיני שצורת בית תפילין של ראש תהא עם האות "שי"ן" שהיא מאותיות שמו של הקב"ה "ש - ד - י".

השאלה המתבקשת היא, הרי רצועות התפילין הן אלו המשלימות את שם ה', שהרי הקשר של רצועות תפילין של ראש עשוי כצורת האות "דלת", והקשר של רצועות תפילין של יד עשוי כצורת האות "יוד" - יחד "ש - ד - י". במה נתייחד, איפוא, הבית של התפילין הנחשב כחפץ בעל קדושה עצמית, מפני האות "שי"ן" שעליו, לעומת רצועות התפילין המוגדרות "תשמישי קדושה", אף על פי שגם בהן אות משמו של הקב"ה?

בשאלה זו נתחבטו בעלי התוספות בסוגייתנו ובמקומות נוספים (ראה מנחות לה/ב ועירובין צז/א), והם מסיקים כי חובת קשירת רצועות התפילין באופן זה, אינה הלכה למשה מסיני, אך יצירת אות "שי"ן" על תפילין של ראש - הלכה למשה מסיני היא.

לעומתם, הרמב"ם (הלכות תפילין פרק ג' הלכה א') כותב, כי גם קשירת רצועות התפילין בצורת האות "דלת" והאות "יוד", הלכה למשה מסיני, תוך שהוא מונה אותה עם שבע הלכות נוספות שנאמרו למשה בסיני על אודות התפילין.

לדעתו, לכאורה, רצועות התפילין עצמן קדושות, ואינן מהוות תשמישי קדושה בלבד. ברם, הן בגמרתנו מפורש כי רצועות התפילין הן תשמישי קדושה בלבד!

הגר"ז מבריסק זצ"ל מבאר כי שאלה זו מבוססת על ההנחה, כי קשר רצועות התפילין בצורת האותיות "דלת" ו"יוד" נועד כדי שתהיינה האותיות הללו בתפילין.

ובכן, הבה נשאל שאלה פשוטה. הצורה הזו: O יכולה להיות מספר אפס, יכולה להיות אות "סמך" ויכולה גם להיות האות "א" באנגלית, ויודעי שפות אחרות יידעו וודאי לשייך אותה לשפות נוספות. מהי, איפוא, צורה זו? כמוכן, שתלוי הדבר במי שכתב אותה. אם התכוון שתהיה אפס, הרי כתוב כאן אפס, אם התכוון לאות סמך, הרי לפנינו האות סמך. הרי אומר, ההחלטה אם קבוצת קוים מוגדרת כאות, מותנית בתוכן הפנימי של אותם קוים.

דוגמה נוספת: אם יאמר אדם לחבירו שיכין לו כלי מברזל בצורת האות "ואו", הכל מבינים כי אין לפנינו אות "ואו", אלא האות משמשת כהמחשה ודוגמה לחרש הברזל, שעל פי תבניתה וצורתה של אות זו ייצר את הדרוש.

הגר"ז מבריסק מחדש, כי לדעת הרמב"ם, בהלכה למשה מסיני לא נצטוונו לקשור את רצועות התפילין באופן שיהיו בהן האותיות "דלת" ו"יוד", אלא הורה הקב"ה שקשר הרצועות יראה כמו אותיות אלו. הרי אומר, אין לפנינו אותיות, אלא קשרים שצורתם זהה לאותיות "דלת" ו"יוד", אך אין אלו אותיות. נקרא כעת את לשון הרמב"ם והדברים יזדקרו מאליהם: "שמונה הלכות יש במעשה התפילין, כולן הלכה למשה מסיני... ואלו הן... ושיהיה הקשר שלהן קשר ידוע בצורת דל"ת". הקשר יהיה בצורת האות "דלת" - לא לעשות את האות "דלת", אלא צורת הקשר תהא דומה לצורת האות "דלת". הפלא ופלא.

מעתה, אין עילה שיהיו הקשרים קדושים בפני עצמם, שהרי אינם אותיות...

הבחנה זו מוצאת את ביטוייה גם בהלכה נוספת שכתב הרמב"ם (שם, הלכה ט"ז): "אין עושין התפילין אלא ישראל, שעשייתן כתיבתן, מפני השי"ן שעושין בעור". כלומר, מפני שבעשיית בית התפילין של ראש יש ליצור את האות "שי"ן, פסול נכרי לעשותן, כפי שמסוּף הרמב"ם לבאר, כי מי שאינו מצווה בהנחת תפילין, אינו יכול לכותבן. הרמב"ם מתייחס, איפוא, אל האות "שי"ן, כאל כתיבה. אך הלכה זהה אינו כותב לגבי קשירת רצועות התפילין בצורת "דלת" ו"יוד", מפני שזו אינה כתיבה כלל... (ראה חידושי מרן ר"ז הלוי על הרמב"ם).

"התחברתי והרגשתי את מתיקות התורה"

בדרך, בבית, בעבודה, 24 שעות ביממה מתחברים לשיעור המרתק

להאזנה חייגו:

073-2951342

למסכת הנלמדת הקישו 1

בעלות שיחה רגילה

דף כט/א אין עושין אותו קפנדריא

לעבור דרך בית כנסת אל חדר פנימי

הלכה ידועה היא כי אין עושים "קפנדריא" בבית הכנסת. כלומר, אין לקצר את המעבר ממקום למקום דרך בית הכנסת. לכאורה, הלכה זו פשוטה וברורה, אך בעל ציץ אליעזר זצ"ל מצא חילוקי נוסחאות בין לשון הרמב"ם לבין לשון השולחן ערוך, מהם נובעת השלכה הלכתית משמעותית ביותר. שאל נשאל רבי אליעזר יהודה ולדנברג זצ"ל (שו"ת ציץ אליעזר חלק י"ב סימן ט"ז), אם מותר לשכור חדר שהכניסה היחידה אליו היא דרך בית הכנסת. בשורות הבאות לא נרד להכרעה הלכה למעשה, אלא נתוודע לספקות ולצדדים העולים מדברי הפוסקים.

הפותח את השולחן ערוך (או"ח סימן קנ"א סעיף ה') ילמד את ההלכה הבאה: "היו לבית הכנסת שני פתחים, לא יכנס בפתח זה לעשותו דרך לצאת בפתח השני לקצר דרכו. ואם היה הדרך עובר קודם שנבנה בית הכנסת - מותר. וכן אם לא נכנס בו תחלה כדי לקצר דרכו, מותר לעשותו דרך. וכשנכנס בו להתפלל, מותר למי שנכנס בפתח זה לצאת בפתח אחר". מדבריו עולה, כי האיסור תקף למקרה שיש אפשרות לעשות דרך ארוכה, או-אז, אין לקצר דרך בית הכנסת. ברם, בנידונינו, שאין כל אפשרות כניסה אל החדר כי אם דרך בית הכנסת - אין איסור בדבר.

אולם הפותח את הרמב"ם (הלכות תפילה פרק י"א הלכה ח') יבחין בתוספת מהו הרמב"ם פוסק: "היה לבית הכנסת או לבית המדרש שני פתחים, לא יעשו קפנדריא כדי שיכנס בפתח זה ויצא בפתח שכנגדו לקרב הדרך - שאסור להכנס בהם אלא לדבר מצווה".

אם עד כה היינו יכולים להניח, כי מקורו של איסור קפנדריא הוא למנוע בזיון מבית הכנסת, שמשמשים בו לצורך קיצור דרך, בא הרמב"ם ומנמק כי מקור האיסור בכך שאין להיכנס לבית הכנסת כי אם לדבר מצווה; לפי הנימוק הראשון, היכן שאין אפשרות להכנס לחדר הפנימי כי אם דרך בית הכנסת, הרי אין בזיון בכך שעוברים דרך בית הכנסת, כי אין משתמשים בו במקום דרך ארוכה. ברם, לאור נימוקו של הרמב"ם עולה, כי הדבר אסור, כי כל כניסה לבית הכנסת שלא לדבר מצווה - אסורה. הלכה למעשה - יש לברר כל מקרה לגופו אצל מורי הוראה.

בתי כנסת בעיר העתיקה: בעל ציץ אליעזר מביא כי בעבר נידונה שאלה דומה לגבי בתי הכנסת הספרדיים בעיר העתיקה. הללו היו בנויים חדר לפנים מחדר, וכך המעבר לבית הכנסת ריב"ז נעשה דרך בית הכנסת של האיסטמבולים. כך היו שם בתי כנסת אחדים זה לפנים מזה, והפוסקים נדרשו לדון אם אין איסור "קפנדריא" בדבר.

מובן מאליו, כי מקרה זה שונה מן הנידון הקודם, מפני שהכניסה לבית הכנסת הראשון מוגדרת כניסה לדבר מצווה - לבית הכנסת השני. עם זאת, העיד בעל משפטי עוזיאל (אהע"ז מהדורא תנינא, סימן ס"א): "וכן זכרוני מאבותינו ורבותינו מה שראיתי בעיני ולמדתי מדבריהם שבכל מקרה שהיו צריכים לעבור דרך בית הכנסת איסטאמבולים לבית הכנסת ריב"ז לדרשה או תפלה בצבור, כנופיא מרבנן והראשון לציון בראשם היו יושבים בבית הכנסת ואומרים מזמור תהלים כדי שלא יהא כניסתם, אף על פי שהוא לצורך תפלה ותלמוד תורה, כניסה ריקנית, וכן היו עושים כל אלה מצבור שהיו מתפללין בבית הכנסת ריב"ז בעברם אליו דרך בית הכנסת".

ולאחד עשר ולשנים עשר", אך אינה מוסיפה "לא פחות ולא יותר"? מדוע?
- **המתן**, הפסיקו הגאון הורשאי, ואנסה כוחי בשאלה זו. ומיד פתח בפלפול עמוק ליישב את השאלה.
- לא כך ענה סבי, אמר הנכד.
- **אם כן**, המתן לי שלושה ימים ואנסה כוחי ביישוב אחר.
- **אחר** שלושה ימים שב ועמו פלפול עצום עוד יותר, עד שנכד הגר"א הנרגש נשקו על ראשו, ברם, הוסיף, אין זה התירוץ.
- **ני**, ומה יישב סבכם?
- **סבי** ענה כי גם במשנה במסכת שבת נאמר "לא פחות ולא יותר..."
זהו, סוד הדבר... ("פניני רבנו יחזקאל").

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם משה בליטנטל** ז"ל
בן הר"ר יהודה אריה ז"ל
נלב"ע י"א באב תשמ"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י נכדו ידידו
הר"ר **שאל חסדיאל** ומשפ' שיהיו בני ברק

לעילוי נשמת
חכם **אברהם צורף** זצ"ל
בן ר' מנשה מאיר ופרחה ז"ל נלב"ע י"ב באב תש"ע
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידו ר' **אפרים צורף** הי"ו - שילה

לעילוי נשמת
מרת **מלכה סלומון** ע"ה
בת יבדלחט"א ר' אריה ישראל שכטר הי"ו
נלב"ע ט' באב תשע"א **תנצב"ה**
הונצחה ע"י אביה
הר"ר **אריה ישראל שכטר** שיח"י - חיפה

עשרות אלפי גמרות מודפסות ונלמדות לעילוי הנשמה המונצחת בעמוד הגמרא

הקדם והנצח את נשמות יקיריך ז"ל

שיום הזיכרון שלהם חל בחודשים: **תשרי - חשון - כסלו - טבת - שבט**

בגמרא המיוחדת "מהדורת כתר הש"ס" בהוצאת "מאורות"

לפרטים והרשמה: **טל. 03-5775307 פקס. 03-7601020**